

**ԾԽԱԽՈՏԱՅԻՆ ԱՐՏԱԴՐԱՆՔԻ ՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՈՒՈՐՏԻ
ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

ԷՂՈՒԱՐԴ ՂԱԶԱՐՅԱՆ, ԴԱՎԻԹ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ, ՄՈՆԻԿԱ ԱՐԹԵՆՅԱՆ

Նիկոտին պարունակող ծխախոտի արտադրանքի համաշխարհային մանրածախ իրացումը 2020 թ. կազմել է մոտ 853 միլիարդ դոլար: Միգարետների մանրածախ իրացման ծավալը 5,2 տրիլիոն գլանակ է, որը կազմում է ընդհանուր իրացման ծավալի շուրջ 84.1 տոկոսը: Այս ցուցանիշին սիգարետների և սիգարիլաների քանակն ավելացնելու դեպքում կստացվի, որ 2020 թ. ծխախոտի արտադրանքի մանրածախ իրացման շուրջ 93.1 տոկոսը այրվող ծխախոտն է:

Համաձայն Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության տվյալների՝ 2020 թ. աշխարհի բնակչության 22 տոկոսն օգտագործում է ծխախոտի արտադրանք: Հայաստանի Հանրապետությունը ծխողների տեսակարար կշռով զբաղեցնում է աշխարհում 42-րդ տեղը (25.5 տոկոս): Ուսումնասիրությունը ցույց է տվել, որ ծխախոտի արտադրանքի ներմուծման ծավալը 2022 թ. 2019 թ. համեմատ նվազել է գրեթե 20 տոկոսով, իսկ տաքացվող ծխախոտի և էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծման ծավալներն աճել են: Ծխախոտի արտադրանքի (սիգարետների) 37 և տաքացվող ծխախոտի 99 տոկոսը ներմուծվել է Ռուսաստանի Դաշնությունից, իսկ էլեկտրոնային սիգարետների 68 տոկոսը՝ Չինաստանից: Միգարետի արտահանման ընդհանուր ծավալի 72 և տաքացվող ծխախոտի 75 տոկոսը արտահանվել է Իրաքի Հանրապետություն:

***Բանալի բառեր** - ծխախոտի արտադրանք, էլեկտրոնային ծխախոտ, տաքացվող ծխախոտ, նիկոտին պարունակող, ծխախոտային արտադրանքի ներմուծման, արտադրության և արտահանման ծավալներ*

Ներածություն: Համաձայն Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության տվյալների՝ 2020 թ. աշխարհի բնակչության 22 տոկոսն օգտագործել է ծխախոտի արտադրանք¹, ընդ որում՝ առավել մեծ սպառում արձանագրվել է միջին և ցածր եկամտաբերությամբ երկրներում:

Նիկոտին պարունակող ծխախոտի արտադրանքի համաշխարհային մանրածախ իրացումը 2020թ. կազմել է մոտ 853 միլիարդ դոլար, որի մեջ ներառված են ինչպես ֆիլտրով և առանց ֆիլտրի ծխախոտները, այնպես էլ էլեկտրոնային, տաքացվող ծխախոտները և նիկոտին պարունակող այլ ծխախոտային արտադրատեսակներ: Միգարետների

¹ <https://www.statista.com/statistics/279577/global-consumption-of-cigarettes-since-1880/>, WHO

մանրածախ իրացման ծավալը կազմել է մոտ 717 մլրդ դոլար (5.2 տրիլիոն գլանակ)՝ ընդհանուրի շուրջ 84.1%-ը: Տվյալ ցուցանիշին եթե ավելացնենք նաև սիգարետների և սիգարիլաների ծավալները, ապա կստացվի, որ 2020 թ. ծխախոտի արտադրանքի մանրածախ իրացման շուրջ 93.1%-ը այրվող ծխախոտն է:

Էլեկտրոնային ծխախոտի վաճառքի մասնաբաժինը նույն ժամանակահատվածում կազմել է 2.5% (21,1 մլրդ դոլար)², իսկ տաքացվող ծխախոտինը՝ 2.4% (20.8 մլրդ դոլար կամ 94.5 միլիարդ հատ): Մնացած բոլոր տեսակի նիկոտին պարունակող արտադրատեսակների ընդհանուր մասնաբաժինը ծխախոտի արտադրանքի մանրածախ իրացման ընդհանուր ծավալում մոտ 2% է:

2020 թ. ծխախոտի արտադրության ծավալներով առաջատար է Չինաստանը (շուրջ 2.13 միլիոն տոննա), ապա՝ Հնդկաստանը (մոտ 0.76 միլիոն տոննա) և Բրազիլիան (մոտ 0.7 միլիոն տոննա)³: Նույն ժամանակահատվածում ամբողջ աշխարհում արտադրվել է մոտ 5.8 միլիոն տոննա ծխախոտ, այսինքն՝ նշված 3 երկրներին բաժին է ընկնում աշխարհում արտադրված ծխախոտի կեսից ավելին (շուրջ 60%)⁴:

Աշխարհի ռեգիոնալ բաժանման հիման վրա Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության ուսումնասիրության համաձայն՝ 2020 թ. տվյալներով՝ ծխախոտի արտադրանքի իրացման ծավալների շուրջ 40%-ը բաժին է ընկնում Արևմտյան-խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանին, որին հաջորդում է Եվրոպան (28.7%), այնուհետև՝ Ամերիկյան (19.4%), Հարավարևելյան Ասիան (5.9%), Արևելյան-միջերկրածովյան տարածաշրջանը (3.9%) և Աֆրիկան (1.3%) (տե՛ս գծապատկեր 1)⁵:

Ըստ ծխախոտի առանձին տեսակների իրացման ծավալների՝ առաջատարը կրկին Արևմտյան-խաղաղօվկիանոսյան տարածաշրջանն է՝ մոտ 42.9% մասնաբաժնով: Համեմատաբար մեծ են նաև Եվրոպայի (27.1%) և Ամերիկայի (17.5%) բաժինները:

Էլեկտրոնային ծխախոտների իրացման ծավալների 50.3% բաժին է ընկնում Ամերիկային, իսկ Եվրոպային՝ 34.7% :

Բոլոր վեց տարածաշրջաններում նիկոտին պարունակող արտադրանքի վաճառքների մեջ էական մասը պատկանում է սիգարետներին, որի մասնաբաժինը տատանվում է 75.9%-ից (Ամերիկա) 89.5%-ի (Աֆրիկա) սահմաններում: Ամերիկյան առանձնանում է նաև որպես էլեկտրոնային ծխախոտի իրացման ծավալների համեմատաբար խոշոր մասնաբաժին ունեցող տարածաշրջան, որտեղ նիկոտին պարունակող արտադրանքի վաճառքների մեջ էլեկտրոնային ծխախոտը ունի գրեթե 6.4% մասնաբաժին: Ինչ վերաբերում է տաքացվող ծխախոտին, ապա

² Էլեկտրոնային ծխախոտի վաճառքի ծավալների բնեղեն ցուցանիշների մասով համապատասխան տվյալներ առկա չեն:

³ <https://www.statista.com/statistics/261173/leading-countries-in-tobacco-production/>

⁴ <https://ourworldindata.org/grapher/tobacco-production?tab=table>

⁵ Foundation for a Smoke-Free World, Global Trends in Nicotine, 2021

այս դեպքում Եվրոպայում վերջինիս վաճառքի ծավալները ամենամեծն են՝ ի համեմատ մյուս տարածաշրջանների, և կազմում են 3.6%: Բոլոր վեց տարածաշրջաններում իրացվում են նաև այլ նիկոտին պարունակող արտադրատեսակներ, որոնք չունեն էական տեսակարար կշիռ:

Վերլուծություն: Հայաստանի Հանրապետությունը բնակչության ընդհանուր թվաքանակում ծխողների տեսակարար կշռով զբաղեցնում է աշխարհում 42-րդ տեղը (25.5%): 2021թ. տվյալների համաձայն՝ ծխախոտ ձեռք բերելու համար բնակչության ծախսերը ընդհանուր պարենային ապրանքների շուրջ 8.5%-են⁶:

Համաձայն առողջապահության նախարարության «Առողջապահության համակարգի գործունեության գնահատում» ազգային ամենամյա զեկույցի (այսուհետ՝ Ջեկույց)՝ 2022 թ. ամեն օր ծխել են տղամարդկանց շուրջ 53.2%-ը, իսկ կանանց՝ մոտ 2%-ը⁷:

Ներմուծում: 2021թ. ՀՀ է ներմուծվել շուրջ 2 790 տոննա, իսկ 2022 թ.՝ 2 860 տոննա ծխախոտի արտադրանք (տե ս աղյուսակ 1), այսինքն՝ այն կրճատվել է գրեթե 20%-ով:

Աղյուսակ 1

Ծխախոտային արտադրանքի ներմուծման ծավալները 2019-2022 թվականներին՝ ըստ առանձին տեսակների, տոննա⁸

Ծխախոտային արտադրանքի տեսակը	Ժամանակահատվածը			
	2019	2020	2021	2022
Միգարետ	3358	2662	2257	2306
Տաքացվող ծխախոտ	148	390	398	408
Էլեկտրոնային ծխախոտ	1	2	50	77
Այլ	130	26	84	97
Ընդամենը	3637	3080	2789	2888

Ներմուծվող ծխախոտի արտադրանքի ընդհանուր ծավալի գերակշիռ մասը բաժին է ընկել սիգարետներին՝ համապատասխանաբար 81% և 88%: Համեմատաբար մեծ մասնաբաժին ունեն տաքացվող (2021 թ. 14%, 2022 թ.՝ 13%) և էլեկտրոնային (2021 թ. և 2022 թ.՝ 2%) ծխախոտները: Մյուս բոլոր տեսակները միասին (սիգար, սիգարիլա, ծամախոտ և այլ) երկու տարիներին էլ կազմել են ծխախոտի արտադրանքի ներմուծման ընդհանուր ծավալի 3%-ը:

Ներմուծման ծավալների վերաբերյալ տվյալների վերլուծության արդյունքները ցույց են տալիս, որ 2019 թ. նկատմամբ 2021 թ. և 2022 թ. ՀՀ-ում սիգարետի ներմուծման ծավալների կրճատմանը զուգընթաց արագորեն աճել են տաքացվող և էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծ-

⁶ <https://www.armstat.am/file/doc/99534408.pdf>

⁷ <https://nih.am/assets/pdf/atvk/6e8b1710e72fc3881ca5228514011acc.pdf>

⁸ Այս և հետագա աղյուսակների հաշվարկներն իրականացվել են ՊԵԿ հրապարակային տվյալների և սեփական հետազոտությունների հիման վրա:

ման ծավալները: Մասնավորապես, 2019-2022 թթ. ընկած ժամանակահատվածում սիգարետի ներմուծումը կրճատվել է շուրջ 30%-ով, իսկ տաքացվող և էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծման ծավալները աճել են՝ համապատասխանաբար 3 և 77 անգամ:

Սիգարետի 37%-ը 2022 թ. ներմուծվել է Ռուսաստանից (848 տոննա), 24%-ը՝ Ուկրաինայից (553 տոննա) և 16%-ը՝ Սերբիայից (384 տոննա) (տե՛ս աղյուսակ 2): Մինչդեռ 2021 թ. սիգարետի 64%-ը ներմուծուվել է Ուկրաինայից, իսկ Ռուսաստանից՝ 26%-ը:

Աղյուսակ 2

**Սիգարետի ներմուծման ծավալները 2020-2022 թվականներին
ըստ արտահանող առաջին երեք երկրների, տոննա**

2020 թ.		2021 թ.		2022 թ.	
Երկիրը	Ներմուծման ծավալը	Երկիրը	Ներմուծման ծավալը	Երկիրը	Ներմուծման ծավալը
Ուկրաինա	1 956	Ուկրաինա	1 434	Ռուսաստան	848
Ռուսաստան	610	Ռուսաստան	586	Ուկրաինա	553
Հունաստան	87	Բելառուս	159	Սերբիա	384
Այլ	9	Այլ	78	Այլ	503
Ընդամենը	2662	Ընդամենը	2 257	Ընդամենը	2 288

Էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծման ծավալը 2022 թ. կազմել է մոտ 77 տոննա, որի շուրջ 52 տոննան ներմուծվել է Չինաստանից (ընդհանուր ծավալի 68%-ը), 11%-ը ներմուծվել է ԱՄՆ-ից, իսկ 9%-ը՝ Ռուսաստանից: 2021 թ. Ռուսաստանի մասնաբաժինը կազմել է 43%, իսկ Չինաստանինն ու ԱՄՆ-ինը՝ համապատասխանաբար 27% և 17% (տե՛ս աղյուսակ 3):

Աղյուսակ 3

**Էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծման ծավալները 2020-2022 թվականներին
ըստ արտահանող առաջին երեք երկրների, տոննա**

2020 թ.		2021 թ.		2022 թ.	
Երկիր	Ներմուծման ծավալը	Երկիր	Ներմուծման ծավալը	Երկիր	Ներմուծման ծավալը
Ռուսաստան	0.6	Ռուսաստան	21	Չինաստան	52
Մեծ Բրիտանիա	0.2	Չինաստան	13	ԱՄՆ	9
ԱՄՆ	0.1	ԱՄՆ	9	Ռուսաստան	7
Այլ	0.1	Այլ	7	Այլ	9
Ընդամենը	1.2	Ընդամենը	50	Ընդամենը	77

Տաքացվող ծխախոտի շուրջ 99%-ը կամ 403 տոննան 2022 թ. ներմուծվել է Ռուսաստանի Դաշնությունից, մինչդեռ 2021 թ. մասնաբաժինը կազմել է շուրջ 96%: Տաքացվող ծխախոտի ներմուծումներ իրակամացվում են նաև Չինաստանից, Շվեյցարիայից և այլ երկրներից (տե՛ս աղյուսակ 4):

Աղյուսակ 4

Տարացվող ծխախոտի ներմուծման ծավալները 2020-2022 թվականներին՝ ըստ արտահանող առաջին երկու երկրների, տոննա

2020 թ.		2021 թ.		2022 թ.	
Երկիրը	Ներմուծման ծավալը	Երկիրը	Ներմուծման ծավալը	Երկիրը	Ներմուծման ծավալը
Ռուսաստան	390	Ռուսաստան	382	Ռուսաստան	403
Սյանգան (Հոնկոնգ)	5	Չինաստան	15	Չինաստան	2
Այլ	5	Այլ	1	Այլ	3
Ընդամենը	400.7	Ընդամենը	398	Ընդամենը	408

Արտահանում: ՀՀ-ից ծխախոտային արտադրանքի արտահանման ծավալը 2022 թ. շուրջ 8 անգամ գերազանցել է ներմուծման ծավալը: Այսպես, 2021 թ. ՀՀ-ից արտահանվել է 21 775 տոննա, իսկ 2022 թ.՝ 25 067 տոննա ծխախոտային արտադրանք, այդ թվում՝ սիգարետ, էլեկտրոնային, տարացվող ծխախոտ, սիգար, սիգարիլա, ծամախոտ, նարգիլեի ծխախոտ և այլն (տե՛ս աղյուսակ 5):

Աղյուսակ 5

Ծխախոտային արտադրանքի արտահանման ծավալները 2020-2022 թվականներին՝ ըստ առանձին տեսակների, տոննա

Ծխախոտային արտադրանքի տեսակը	Ժամանակահատվածը		
	2020 թ.	2021 թ.	2022 թ.
Սիգարետ	22 413	21 942	25 803
Էլեկտրոնային ծխախոտ	-	0.3	3
Տարացվող ծխախոտ	291	118	78
Այլ	9	3	9
Ընդամենը	22 713	22 063	25 893

Ծխախոտային արտադրանքի 2022 թ. արտահանման ծավալների շուրջ 16 տոկոսով աճը մեծապես պայմանավորված է սիգարետի արտահանման ծավալների ավելացմամբ: Այսպես, 2021 թ. սիգարետի արտահանումը կազմել է գրեթե 22 000 տոննա, իսկ 2022 թ.՝ 25 000 տոննա: Նշվածից ակնհայտ է դառնում, որ արտահանման ծավալների զգալի մասը հենց սիգարետներն են՝ երկու տարիներին էլ կազմելով ընդհանուր արտահանման ծավալի 99%-ից ավելին: Արտահանման ծավալներով հաջորդ ծխախոտային արտադրատեսակը տարացվող ծխախոտն է, որի արտահանման մասնաբաժինը ընդհանուր ծխախոտային արտադրատեսակների արտահանման ծավալում 2021 թ. կազմել է 0.5%, իսկ 2022 թ.՝ 0.3%: Էլեկտրոնային ծխախոտների և այլ տեսակի ծխախոտային արտադրանքի մասնաբաժինը միասին ծխախոտային արտադրատեսակների ընդհանուր արտահանման ծավալում ինչպես 2021 թ., այնպես էլ 2022 թ. կազմել է 0.1%:

Ինչպես 2021 թ., այնպես էլ 2022 թ. ծխախոտային արտադրատեսակների արտահանման մասով հիմնական գործընկեր երկիրն Իրաքն

է: Այսպէս, 2022 թ. Իրաք արտահանվել է շուրջ 16 600 տոննա սիգարետ, իսկ 2021 թ.՝ 12 200 տոննա: Հետևաբար, կարող ենք փաստել, որ սիգարետի արտահանման ծավալների աճի հիմնական գործոններից մեկը դեպի Իրաք արտահանման ծավալների ավելացումն է (տե՛ս աղյուսակ 6):

Աղյուսակ 6

**Սիգարետի արտահանման ծավալները 2020-2022 թվականներին՝
ըստ առաջին երեք երկրների, տոննա**

2020 թ.		2021 թ.		2022 թ.	
Երկիրը	Արտահանման ծավալը	Երկիրը	Արտահանման ծավալը	Երկիրը	Արտահանման ծավալը
Իրաք	12 638	Իրաք	13 208	Իրաք	17 983
Սիրիա	4 537	ԱՄԷ	3 248	ԱՄԷ	2 498
ԱՄԷ	2 324	Սիրիա	1 949	Վրաստան	1 748
Այլ	2 914	Այլ	3 249	Այլ	2 748
Ընդամենը	22 413	Ընդամենը	21 942	Ընդամենը	25 803

Անդրադառնալով արտահանման ընդհանուր ծավալում առանձին երկրների մասնաբաժիններին, հարկ է նշել, որ 2022 թ. տվյալներով՝ սիգարետի արտահանման ընդհանուր ծավալի 72%-ը արտահանվել է Իրաքի Հանրապետություն: ՀՀ-ից մեծ ծավալի սիգարետ արտահանվել է նաև Արաբական Միացյալ Էմիրություններ՝ 10% և Վրաստան՝ 7%: Դեպի Ռուսաստան սիգարետի արտահանումը 2022 թ. կազմել է ընդհանուր արտահանման 3%-ը, իսկ 2021 թ.՝ 6%-ը:

Տաքացվող ծխախոտի մասով ևս արտահանման ծավալների զգալի մասը ուղղվել է Իրաքի Հանրապետություն: Իրաք արտահանման ծավալը 2022 թ. տաքացվող ծխախոտի ընդհանուր արտահանման ծավալի 75%-ն է, իսկ 2021 թ.՝ 84%-ը: Տաքացվող ծխախոտ 2022 թ. արտահանվել է նաև Թայվան՝ 14%, Իրան՝ 6%, Սինգապուր՝ 2% և այլն (տե՛ս աղյուսակ 7):

Աղյուսակ 7

**Տաքացվող ծխախոտի արտահանման ծավալները 2020-2022 թվականներին՝
ըստ առաջին երեք երկրների, տոննա**

2020 թ.		2021 թ.		2022 թ.	
Երկիրը	Արտահանման ծավալը	Երկիրը	Արտահանման ծավալը	Երկիրը	Արտահանման ծավալը
Իրաք	204	Իրաք	99	Իրաք	58
ԱՄԷ	44	Սինգապուր	5	Թայվան	11
Իրան	19	Ուկրաինա	5	Իրան	5
Այլ	24	Այլ	10	Այլ	4
Ընդամենը	291	Ընդամենը	118	Ընդամենը	78

Էլեկտրոնային ծխախոտի արտահանման ծավալները ծխախոտային արտադրատեսակների ընդհանուր արտահանման ծավալում ան-

նշան են (մոտ 0.01%): Էլեկտրոնային ծխախոտ 2021 թ. արտահանվել է միայն Վրաստան, իսկ արդեն 2022 թ. արտահանվել է նաև Իրաք՝ 40%, Ռուսաստան՝ 39%, Վրաստան՝ 17% և Արաբական Միացյալ Էմիրություններ՝ 4%:

Արտադրություն: Էլեկտրոնային և տաքացվող ծխախոտների արտադրություն Հայաստանում չի իրականացվում, այն ամբողջությամբ ներմուծվում է:

Հայաստանում գործում են սիգարետ արտադրող հինգ տնտեսավարող սուբյեկտ («Գրանդ Տոբակո» ՍՊԸ, «Ինտերնեյշնլ Մասիս Տաբակ» ՍՊԸ, «ՍՊՍ Սիգարոն» ՍՊԸ, «Լեքս Տոբակո Քոմփանի» ՍՊԸ և «Արմենիան Տոբակո Քոմփանի» ՍՊԸ): Սիգարետի տեղական արտադրությունը մոտ 12 անգամ գերազանցում է սիգարետի ներմուծման ծավալը: Այսպես, 2021 թ. արտադրվել է շուրջ 25 000 տոննա սիգարետ, իսկ 2022 թ.՝ 29 000 տոննա:

Կարևոր է նշել, որ 2021 թ. ծխախոտի արտադրությունը կազմել է մշակող արդյունաբերության շուրջ 9%-ը⁹:

2022 թ. տվյալներով՝ ՀՀ-ում շրջանառվող սիգարետի շուրջ 88%-ը (2021 թ. նույն ցուցանիշը կազմել է 85%) տեղական արտադրության սիգարետն է: Ընդ որում՝ սիգարետի արտադրության ծավալների աճը հանգեցրել է նաև արտահանման ծավալների ավելացմանը, շուրջ 21 700 տոննայից հասնելով 25 000 տոննայի՝ 2021 թ. և 2022 թ. համապատասխանաբար կազմելով սիգարետի ընդհանուր սպառման 78%-ը և 81%-ը: Միաժամանակ, ՀՀ-ում սիգարետի սպառումը 2021 թ. կազմել է սիգարետի ընդհանուր սպառման 22%-ը, իսկ 2022 թ.՝ 19%-ը (տե՛ս աղյուսակ 8):

Աղյուսակ 8

ՀՀ-ում սիգարետի արտադրությունը, ներմուծումը, արտահանումը և իրացումը

Հ/հ	Ցուցանիշ	2021 թ.		2022 թ.	
1	Ընդամենը սիգարետ (3+4+5)	29,074		32,939	
2	այդ թվում՝				
3	Մնացորդ ժամանակաշրջանի սկզբում (տոննա)	2,021		1,722	
4	Արտադրություն (տոննա)	24,796		28,911	
5	Ներմուծում (տոննա)	2,257		2306	
6	Սիգարետի սպառում (8+9)	28,312		32,449	
7	այդ թվում՝	տոննա	%	տոննա	%
8	Արտահանում	21,942	78%	25,803	80%
9	Իրացում ՀՀ տարածքում	6,370	22%	6,646	20%
10	Մնացորդ ժամանակաշրջանի վերջում (տոննա)	762		490	

⁹ <https://www.armstat.am/file/doc/99533583.pdf>

Եզրակացություն: ՀՀ-ում սիգարետի շրջանառության ոլորտում իրականացված հետազոտության արդյունքների հիման վրա կարող ենք եզրակացնել.

- Սիգարետի մասով ՀՀ-ն ամբողջությամբ ինքնաբավ է,
- ՀՀ-ն առավելապես սիգարետ արտահանող երկիր է,
- 2019 թ. նկատմամբ ծխախոտային արտադրանքի ներմուծման ծավալները 2022 թ. կրճատվել են գրեթե 20%-ով,
- 2019 թ. նկատմամբ 2021 թ. և 2022 թ. ՀՀ-ում սիգարետի ներմուծման ծավալների կրճատմանը գուզրնթաց՝ աճել են տաքացվող և էլեկտրոնային ծխախոտի ներմուծման ծավալները,
- Սիգարետի 37%-ը կամ շուրջ 848 տոննա 2022 թ. ներմուծվել է Ռուսաստանից,
- Էլեկտրոնային ծխախոտի 68%-ը կամ շուրջ 52 տոննա 2022 թ. ներմուծվել է Չինաստանից,
- Տաքացվող ծխախոտի 99%-ը կամ շուրջ 403 տոննա 2022 թ. ներմուծվել է Ռուսաստանի Դաշնությունից,
- Սիգարետի արտահանման ընդհանուր ծավալի 72%-ը 2022 թ. արտահանվել է Իրաքի Հանրապետություն,
- Տաքացվող ծխախոտի արտահանման ընդհանուր ծավալի 75%-ը 2022 թ. արտահանվել է Իրաքի Հանրապետություն:

ЭДУАРД КАЗАРЯН, ДАВИД ОГАНЕСЯН, АРТЕНЯН МОНИКА – Тенденции развития отраслей оборота табачных изделий в Республике Армения. – В 2020 году мировые розничные продажи никотиносодержащих табачных изделий оставили около 853 миллиардов долларов США, включая сигареты с фильтром и без фильтра, в том числе электронные сигареты, нагреваемый табак и другие никотиносодержащие табачные изделия. Объем розничных продаж сигарет составил около 717 миллиардов долларов США (5.2 триллиона штук), около 84.1 процента от общего объема. Если к этому показателю добавить объемы продаж сигар и сигарилл, то получится, что 93,1 процент розничных продаж табачной продукции в 2020 году составляют сгораемые сигареты.

Согласно данным Всемирной организации здравоохранения, в 2020 году 22% населения мира использует табачные изделия. Республика Армения занимает 42-е место в мире по доле курильщиков в общей численности населения, что составляет 25.5%. Исследование показало, что объемы импорта табачных изделий по сравнению с 2019 годом в 2022 году сократились почти на 20%, вместе с тем увеличились объемы импорта нагреваемого табака и электронных сигарет. 37% табачных изделий (сигарет) импортировались из Российской Федерации, 68% электронных сигарет – из КНР, 99% нагреваемого табака – из Российской Федерации. 72% от общего экспорта сигарет и 75% нагреваемого табака были экспортированы в Республику Ирак.

Ключевые слова: табачная продукция, электронные сигареты, нагреваемый табак, объемы импорта, производство и экспорт никотиносодержащей продукции

EDUARD GHAZARYAN, DAVID HOVHANNISYAN, MONIKA ARTEN-YAN – *Development Trends of Tobacco Product Turnover Sector in the Republic of Armenia.*– Global retail sales of nicotine-containing tobacco products including both cigarettes with filter and without, as well as e-cigarettes, heated cigarettes, and other nicotine-containing tobacco products totaled approximately \$853 billion in 2020. The volume of retail sales of cigarettes was about 717 billion dollars (5.2 trillion rolls), about 84.1 percent of the total. In case of adding the volumes of cigars and cigarillos to this indicator, combustible cigarettes will be turned out to be about 93.1 percent of the retail sales of tobacco products in 2020.

According to the World Health Organization, 22 percent of the world's population uses tobacco products in 2020. The Republic of Armenia is ranked 42nd in the world in terms of the proportion of smokers in the total population, making 25.5%. The study showed that the import volumes of tobacco products decreased by almost 20% in 2022 compared to 2019, along with which the import volumes of heated and electronic cigarettes increased. 37% of cigarettes were imported from RF, 68% of electronic cigarettes were imported from the PRC, and 99% of heated cigarettes were imported from the RF. 72% of the total volume of cigarette exports and 75% of heated cigarettes were exported to the Republic of Iraq.

Key words: *tobacco products, electronic cigarettes, heated cigarettes, nicotine-containing, volumes of import, production and export of tobacco products*